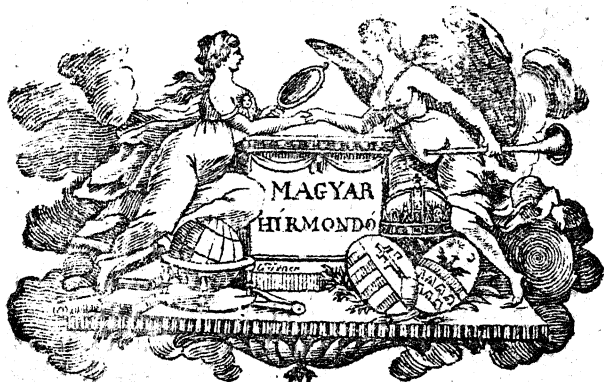

A'
TSÁSZÁRI ÉS KIRALYI FELSÉG'
ENGEDelmével.

XXXXXXXXXX

Nro 16.

Költ Bétsben, Kissalfszony Havának (Augustusnak)
25-dik napján 1797-dik Elztendőben.

Isztria

történeteit minekutánna meg-irtuk a' mi-
nap summásann: helyesnek ítéltük a' mo-
stani környülállásokhoz képest, annak La-
kosairól, földjéről, és tengeréről is közölni
némely nevezetes hiteles Tudósításokat.
Isztria, a' ki-terjedéséhez képest nem igen
népes Tartomány. Azt a' részét t. i., mely
ennekelötte is az Ausztriai Birodalomhoz

Q

tartozott, alig lakja húsz ezer Ember; azt pedig, mely, az enyészőfélben lévő Velentzei Respublikához vólt kaptsolva, mintegy 120 ezer. *Capodistriától* fogva, által menvén *Isola, Pirano, Umago, Cittanuova, Parenzo, Orsara, Rovigno, Pola, Albogna, Montona*, 's más helyekenn a' tenger' meljékenn: mindenütt tsupa Olasz nyelven 's különösen Velentzei Dialectuson (beszéd-nemén) szólló Lakosokra talál az Ember. Az Alpes-meljéki Helységek közül vagyon mintegy húsz, melyben Illyriai nyelven beszéllenek az Emberek: de tudnak többnyire Olaszúl is, a' minthogy minden közönséges dolgok Olasz nyelvenn folytattnak; valamint úgy folytattattak az Aufztriai-Birodalomhoz tartozott szakaszábann is Isztriának; melynek legnagyobb részét teszik az Illyriusok. Ezen Illyriusokat, Nagy Károly Tsászar alatt, *János Hertzeg* plántálta bé Isztriába. Vagyon a' hegyek alatt két nagy Oláh falú is Isztriábann. Tüzes természetűek az Isztriaiak: de a' mellett jó szívűek, engedelmesek 's barátságosok; hanem a' szép vélek való bánást valamint kedvellik: úgy meg is kívánják. *Capodistria*, a' hol Akadémia vagyon, egynehány híres tanútt Ferfiaknak belőle lett származásával ditsekedhetik, úgymint *Vergerio* Pálnak, ki a' Konstantziai Conciliumbann anynyira

meg-különböztette magát, *Muzio Hieronymnak*, kinek Írásait esmérí a' tudós Világ; *Vergerio* Apostatának, kinek neve a' Tridentumi Concilium' Históriájában előfordúlt; és ama' még ma is nagy nevű *Orvos Doktor Santorionak*. *Polában* született Gróf *Carli*, a' ki *Mediolánumban* Prézese volt a' Consiliumnak; 's ott, esztendővel ez előtt holt meg. A' leg jobb Históriáját *Isztriának*, ezen néhai tudós Grófnak köszönhetjük, a' ki bőven le-írta a' maga születése helyét *Polá Városát* is: mely leírásból most tsak azt említtük, hogy a' még fenn-álló *Polai Amfiteátrumnak* a' hofzsza 366; a' szélessége pedig 292 lábnyi. Valamint a' *Veronai Amfiteátrum*: úgy ezen *Pólai* is, 72 bálthajtásokat foglal magában; az építése' módja *Hetruriai*; a' falai, tizenegy lábnyi vastagságúak, és az egész roppantt alkotmány, nagy quadrát márvány-darabokból szerkeztetett ösfize. — — A' földje *Isztriának* egészséges lakású. Nintsenek benne semmi posványok, nintsenek alkalmatlan bogarak is, a' gyakor északi szelek miatt; melyek azonban sokszor okoznak szárazságot is: főképpen *Quieto* és *Lemme* között, sokszor meg-fzükült annákelötte a' víz, hanem már egynehány esztendőktől fogva úgy segítenek magokon a' Lakosok, hogy sürüenni ássák a' kútakat. Négy folyó-vi-

zek vagynak ezen Tartományban, melyeknek neveik: *Timavo*, *Formione*, *Quieto*, és *Arsa*. Három nagy erdők, 58 olasz (17 német) quadrát mértföldet foglalnak a' középén, a' melyek, tser, gesztenye és más efféle kemény 's a' hajó-készítésre igen alkalmas fákból állanak. Az ezen erdőkben termő gubatson különösen kapnak a' fekete festék' tsinálók. Az Isztriai bőven termő gabona általjában jó, 's kivált az oda való árpából, sokat hordanak *Ham-burgba*, melyből készítik annakutánna azt a' jóféle árpakását. Olaj nem csak felette sok terem Isztriában, hanem, oly jó is, hogy Német-Országban Provánzi gyanánt árúlják azt. Még Martzialis Poéta' idejében se' tartották alábbvalónak a' Cordubai és Venafroi olajnál az Isztriai, melyről szóllanak t. i. ezen két sorai.

Uncta Corduba latior Venafro
Istra nec minus absoluta testa.

(Corduba, Spanyol-Országban vagyon; Venafro pedig Nápoly-Országban.)

De olajjal se' bővölködik inkább Isztria, mint a' Szárdell nevezetű hallal, melyel oly rakva vagyon a' partjai körül a' tenger, hogy nem annyira halászni, mint csak meríteni kell ezen esmeretes, és sokak előtt igen betses sós halat belőle. Elég bőviben vagynak az Isztriaiak a' *Rombi* és *Tonni* nevű jó ízű tengeri ha-

laknak is. A' Vadász, nagy bőséggel kaphatja a' foglyot, 's a' nyulakat Isztriában. Három rendbéli nevezetes borokat hordanak ki onnét mind tengeren más Tartományokba; mind pedig szárazonn, Német-Országba, a' melyeknek neveik: *Ribolla*, *Moscatella*, és *Refosco*. Sót, igen sokat gyűjtenek a' Lakosok, egy nagy térségen, a' Muggia Capodistria és Pirano között, még pedig igen könnyű móddal, mely tsupán abból áll, hogy a' tenger' vizéből jó alkalmatossággal bé-erésztenek az említett térségre annyit, a' mennyi elégséges: ezen sós vízre, annakutánna más vizet erésztenek folyó-vízből. Az ekképpen el öntetett földet magára hagygyák, mely, rész-szerént bé szíván gyomrába a' vizet, rész-szerént meg-szabadíttatván attól a' nap' melege, 's a' fzelek által, halmozvást ajánlja a' jóféle só-port a' gondos Lakosnak. Minden halmokban 's hegyekben találtatik veress, fekete, fejer, és elegyes színű márvány. Timsó, és portzellánnak való föld is van Isztriában. Nagy divatjában vagyon ott a' gyapjú-nyírás, és selyem-termesztés is.

A' *Triesti* Újságnak 15-dik Augustusi Tudósítása szerént, közönségessen ki-hirdettetett Triest Városában, hogy a' Mantuai Kalmárok sokféle portékáknak küldése eránt írtak legyen a' magok Triesti Levelezőikhez, még pedig ezen kért por-

tékek a' szokott Mesolai úton kívánták küldetni magoknak, és oly Bizonyosság-jegyek mellett, melyek a' Ts. Kir. Felség' Örökös Tartományjaibéli portékákra szoktak tételni, hogy ekképpen a' szokott haramintzadnak Ők is, t. i. a' Mántuai Kalmárok, tsak felét fizessék, mint más Lakosai a' Ts. K. örökös Tartományoknak. " Ezen kívánságot, nagy betűkkel nyomtatta a' Triesti Újság, és egy nagy N. B. is tett eleibe.

Velentzének az előbbeni Kormányféske, és a' mostani Municipálitássa között oly nagy a' különbség, mint ezen két deák példa-beszéd között: *An nescis longas Regibus esse manus?* és *Vana sine viribus ira*: még is a' mostani ideig való Kormányfészék oly erőben akarja ki önteni a' haragját, mintha az igen mészé hathatna ki. Így öntötte ki közelebb, nem tsak közönségesen minden néhai Patriciusok és Ministerek ellen, a' kik Dalmátziában tartózkodnak; hanem nevezetessen *Querini* Ex-Patricus és *Morosini* Ex-Admirális ellen. *Querini* ellen, a' ki Kommendánsa vólt Dalmátziának az a' panasz, hogy a' Velentzei ideigvaló Kormányfészék' Kommiszfáriussait be nem botsátotta Dalmátziába; a' közönséges Kaszákábéli pénzt le tartóztatta; 's egy szóval, hogy ő könnyítette Dalmátziának Velentzétől lett el

szakasztatását. — Néh. Admirális *Morosini*, Velentzébe egy Levelet írt, melyet az előbbeni Kormányfőkhöz útasított, ígervén neki, (*ámbar Ez meg-szünt vala már lenni akkor*) hogy 3 hónap múlva vizsgálódik Velentzébe, és büntetésre vonja a' Municipálitást, melyet, hitetlen, ostoba, és törvénytelen hatalmú (*perfidó, sciocco, usurpato*) Kormányfőnek nevez. *Querini* eránt az a' szentzentzia hozódott, hogy 30 napok alatt meg-jeljen, ha pedig nem: úgy a' jószágok konfiskáltatnak. *Morosinak* csak húsz nap hagyatott a' meg-jelenésre, oly fenyegetéssel, hogy ha nem engedelmeskedik, örökre számkivettetik, és a' jószágai el foglaltatnak a' Státus' számára. A' Dalmátziában tartózkodó Ex-Pátriciusok és Ministerek, leg-több időt, t. i. 40 napot kaptak a' vizsgál-térés-re, melynek el mulatásáért Ők is, számkivettetéssel és jószágoktól való meg-fosztattatással fenyegettetnek.

A' Szárdíniai Király, kegyelmes Atyai módra akart bánni azon Alattvalóival, kiket a' kenyér' és riskása' drágaságának kihirlelése indított zenebonáskodásra. Egy Hirdetményt tétetett ugyan is Júl. 24. dikién közönségessé, a' melyben engedelmet ajánlott az említett Bűnösöknek. Nem lehetett azonban az okos Király' jó szívének az a' gyönyörűsége, mely, a' kegyelmés-

ség óhajtott foganatjának érzéséből származhatott volna: minekokáért kántelen volt a' Király, akaratja ellen is, kemény elszökökhöz nyúlni, 's oly parantsolatot adni ki Júl. 26-dikánn, hogy ha valakik még azontúl is mérészlenének zenebonáskodni: nyomban le-öldöshetik őket a' Közsésség' óltalmára fel-fegyverkeztetett hív és jó rendet szerető Emberek, és Birtokosok. Ezen rendelés sok jót szült: és új bizonyága a' Religió' nagy erejének: mert a' ki nem igen írtózik is el vesztetni Világi életét: még Az is retteg a' készületlenül való meg-halástól. Le is tensesedtek már nem kevesenn, a' kik háborgottak vala: de Pedemontziumnak némely részeiben úgy látszik — *mint a' Bétsi Udvari Újság írja* — hogy a' Pártosok, szándékoznának egészen egy fordítást tenni a' Státus' állapotjann. — *Asti Városábann*, minekutánna el foglalták a' zenebonás Lakosok a' Várat, le-rakatták a' Katonasággal fegyvereit, 's meg-ölték a' Gubernátort: egy Kerülő-Írást indítottak a' Pedemontziumi Gyülekezetekhez, ily frantziamódi felülírás alatt: Szabadság 's Egyenlőség! Respublika vagy Halál! — Ily környülállások között szükségesnek látta a' Király, hogy minden botrányozás' köveit el hárítson: minekokáért Júl. 29-dikén egy Rendelést adott ki,

mely által minden Első-Szülötségi jusokat el töröltt; úgy hogy ezentúl minden testvéreknek egyenlő jnsok lesz az örökséghez].

■ Az újjabb Olasz Tudósítások fzerént, el őltotta a' Szárdíniai Király *Astiban* is a' pártütés' tüzet.

A' *Cádixi* Spanyol Hajósseregnek az Anglusok által lett el-égettetését, és az ezt követett el foglaltatását *Cádix* Városának, mint bizonynyal meg-történtt dolgot úgy írják a' *Livornói* magános Tudósítások.

Londonból Aug. 8-dikánn: — „A' *Lillei* Békességalkú' folyamatja meg-szünt egynehány napokig, míg t. i. a' Hollandus és Spanyol Deputátusok is el érkezhetnek oda.

A' Frantzia Elöljárók, t. i. a' Törvényhozó-gyűlésnek és a' Direktóriumnak nagyobb részei, a' leg-újjabb Tudósítások fzerént se' gyalulódtak még özfze. A' Törvényhozók, *Pisgrühöz* és *Moróhoz* bíz-
nak; a' 3 Direktorok, úgymint *Barras*, *Rewbel* és *Lavereillere* pedig, *Bonaparte* és *Hoche* Generálisokhoz. A' *Bonaparte* Seregének már másfszor említett 3 Osztály-
jain kívül, *Bernadotte* és *Vignolle* Generálisok' Osztályjaik is intéztek a' Törvény-
hozó Ifjabbik Tanátshoz egy szemrehányó

's fenyegető - Írást. Egy nevezetes Ofztály - Vezérjét a' *Bonaparte*' Ármádiájának *Angerau* Generálist tették a' 3 Direktorok, a' Párisi és Páris' könyvékebeli Katonaság' Vezérjévé. *Hoche* Vezér mint ítélt, és mint érez? nyilván lehet látni, mind abból a' parantsolatból, a' melyet, Párisból lett vissza-érkezésekor, Aug. 3-dikán intézett a' maga fő-quartélyjából Vetzlár-ból a' Számbéri és Mózai Sereghez; mind pedig azon Beszédéből, melyet a' Fr. Respublika' fundáltatásának innepe napján t. i. Aug. 10-dikénn tartott az említett Sereghez. A' 3-dik Augustusi Parantsolat értelme ez: „Tsendes elmével legyen a' Sereg, azon hánykodásokra nézve, melyek által némely Lázzafztók le-akarják rontani a' Szabadságot. Közelről vala alkalmatosságom személy fzerént meg-győztetni a' felől, hogy a' Direktórium soha el nem múlatta, és ezentúl se' mulatja el meg-tenni a' szükséges intézeteket a' végre, hogy a' Nemzet bátorságban élhesen azon fáradságoknak gyümöltisével, melyeket már 6 esztendőktől fogva követtek el a' Seregek, a' magok szerentséjükért 's ditsőségekért. Egész bizodalommal lehet a' Sereg az eránt, hogy a' Direktórium' Tagjai elébb fel-áldozzák önnön életüket, mint sem meg-engedjék, hogy a' Respublika' 3-dik esztendejébéli Konstitútzió se-

relmet szenvedjen; és hogy a' Generálisok hív engedelmességnek példáját fogják adni mind annyi szor, valahány szor veszedelmében forogna a' Szabadság." A' 10-dik Augustusi Beszédeből *Hoche* Generálisnak, csak a' bé-fejező részt közöljük, mely is ezeket foglalja magában: „Mindazáltal Barátim! nem titkolhatom el tőletek, hogy még le nem tehetitek azt a' rettentő fegyvert, melyel oly gyakran magatokéva tettétek a' győzedelmet. Előbb még szükséges lesz talán helyre állítani a' belső ténnyiséget, melyet a' Vakbuzgóságúak és Pártosok, igyekeznek megzavarni a' Törvények ellenére. De mennyire megtsalják magokat ezek a' hitetlen ellenségek, nem gondolkodván a' Népre és Ti réatok. A' Fanatismus, az álnok fortélyoskodások, az ajándékkal való tsábítás, a' Közönséges Kaszfi állapotjának rendeletlensége, a' mi Respublikai intézeteinknek és a' nagy szolgálatokat tett Embereknek alatonítasa; ezek az ő fegyvereik, melyekkel egészen fel-akarják bontani a' Társaság' rendjét, és majd mikor ezen öfzfze-zavarodás megtörténne, tulajdonítanak azt a' környüállásoknak. Ha mi az egyenes-szívüséget, a' bátorságot, a' magunk megtagadását, s azon virtusoknak szeretetét, melyeket csak a' neveikről esmérnek ők, fegyverül veszfzük elő Ő ellenek: úgy ők meg

lesznek győzöttetve. Mindazáltal hiszem, hogy a' ti jelenlétetek, és az Igazgatók' erős lelkűsége, elégségesek lesznek a' Konstitúció' fenn-tartására, melynek a' maga egész tisztaságában való meg-tartására esküszöm irt veletek együtt. — — A' midőn egy részről, így erősítik magokat a' Direktórium' 3 Tagjai, a' Törvényhozó Iffjabb Gyűlésnek nagy része ellen: ez is más részről rajta vagyon egész erővel, hogy magát védelmezhető állapotba tehesse, Azok ellen. A' pártjann lévő Újságírók, buzdítanak minden Frantzia Polgárokat, hogy a' Törvényhozó-Iffjabb Gyűlés' végzése, és a' derék *Pisgru'* Plánuma szerént, fogjanak még egyszer fegyvert mint Nemzeti Gárdák nagy készséggel, a' Konstitúciónak 's vagyonjaiknak, a' mindent felzavaró, 's törvénytelenül hatalmaskodó vérszopó Jakobínusok ellen. Az Olasz-Országi Sereg' Írásai által ne engedjék magokat megtántoríttatni. Bérert szolgáló Embereket, könnyen meg-lehet szédíteni mészze földön: de csak ugyan ők se' kezdenek belé egy könnyen a' Haza' ellen való hartzolásba, és a' polgár-vérnek ontásába. — A' *Quotidienne* különösen, erős ki-fejezésekkel menti a' rágalmazások ellen, 's bátorítja a' Törvényhozókat: „Rojalismus-sal vádolják — *úgymond* — az Ötfázak'

Tanátstsát, mivel igazság és emberiség által akarta meg-szerettetni a' Respublikát. Fanatikusnak kiáltják Őtet, mivel a' Kegyetlenkedés és igazságtalan Üldözés ellen voksolt. Kontrarevolutziónális szándékot fognak reá, mivel a' közönséges kaszfiát jó karba igyekezett helyheztetni; a' helyes rendtartás és gazdálkodás által. És a' mi még el szenvedhetetlenebb; vizsgál-adta némely ártatlan Kiköltöztetteknek a' jószágaikat, melyeket egészfén bé-akartak nyelni a' Pátrióták.] De csak félelmet ne mutasson. Jaj Annak a' ki reszket, midőn hartzolni kell. Az ütközetekben többen hullanak/el, a' futók, mint a' tsata-rendben állók közzül. A' Revolútzió' áldozatai, leg-nagyobb részént a' haláltól való rettegés által vesztették el életüket (*Mors et fugacem persequitur Virum*) Későbbben a' tizedik Augustustusról így írt a' *Quotidienne*: Nevezetes egy nap a' 10-dik Augustus. Ezen nap az, melyen Jerusálem meg-véttetett *Nabukodonozor* által, 's a' Babiloni fogságnak első esztendeje kezdődött: Augustus' 10-dikénn foglaltatott el Jerusálem *Titus Vespasiánus* alatt is, 's égettetett el a' Jerusálemi Templom. 10-dik Augustus az a' nap, melyen lerontatott a' Frantzia Monárkhia, 's egy új Babiloni fogság kezdődött.

Elegyes Tudósítások

A' régi Görög-Országnek ama' híres Fél-Szigete *Peloponnésus*, mostan *Morea*nak neveztetik; a' Lakosai pedig, kik a' hajdani Spartánusoktól vagy Lac-démoniaiaktól veszik eredeteket, Majnottáknak hívattnak. Ezek, az újjabb időkben főképpen haramiaságból éltek. Hallván a' Vezérjek *Bonaparte'* hírét, egy Deputátust küldött hozzá oly kérrrel, hogy küldene egynehány Fr. hajókat az ő Kikötőhelyébe, hadd lehessen Ő valamiben hasznára a' Frantzia Nemzetnek. *Bonaparte*, ily barátságos Levelet küldött a' Majnották' Vezérjéhez: A' Frantziak betsülik a' Majnották kevés, de vitéz Népét: mely a' régi Görög Ország' maradékából, egyedül tudta megtartani a' maga szabadságát. Minden alkalmatossággal meg-fogják bizonyítani jóakaratiokat ezen Néphez, 's különös tekintettel lesznek ennek hajói, és Emberei eránt. 's a' t.

A' Svéd Királyról azt írják Frankfurtból, hogy ösfze-akarja magát eskettetni a' Badeni Hertzegkisasszonnyal *Wejmárbán*, a' kit, sokkal regebben el jegyzett volt a' Pétersburgba lett útazása előtt.

Tirolis Fővárosába *Innsbrück*ba Aug. 14-dikén délelőtt érkezett vízfő *Erzsé-*

Set Fő-Hertzegaszfzony, öt hónapi távol-
léte után. A' Tartomány Kapitánya Gr.
Wolkenstein; a' Tirolisi Rende; 's a'
Tridentumi és Brixeni Deputátusok, eleibe
mentek Ő Kir. Fő-Hertzezségének: a' pa-
lotánál pedig temérdek sokaság várta, és
a' Fő-Hertzegaszfzony' szolgálatjában lévő
Személyeknek mind két nemű Gyermek-
keik, virágkoszorút és versezetet nyújtot-
tak bé Ő Kir. Fő-Hertzezségének, ily fe-
lülírás alatt: Thereslens Tochter, Erzher-
zogIn Von Oesterreich Vnsere GVtthae-
terIn Vnd FraV FraV Marla ELisabeth
seI Vns gegrVßt. (Therésia' Leánya, Au-
fztriai Fő-Hertzegaszfzony, Jóltévő Afzfzo-
nyunk Erzsébet, fogadd el köszöntésünket)
Delután mindjárt hozzá kezdte a' Fő-Her-
tzegaszfzony a' maga kedves foglalatossá-
gának t. i. a' jóltévőségnek gyakorlásához:
mert 6 száz forintokat küldött a' Polgár-
mesterhez oly hagyomással, hogy osztassa
ki azokat, a' Város' Szegényei között.

Magyar bor oly nagy bőséggel szál-
lított ki Német-Országba a' Ts. K. Se-
reg' főzámára, hogy tsak magában *Ulma*
Városában tíz ezer tseberig való vólt ezen
Augustus Hónap' elein, melyből a' Ts. K.
Katonaság 30 xrért kapott egy pintet.

Magyar Ország.

Pesten Aug. 20-dikán 600 Katonák masíroztak által Béts felé. Az előtt is szinte naponként takarodott ott által majd több majd kevesebb Katonaság, részszerezént a' Német-Birodalmi; részszerezént az Olasz-Országai Sereghez.

Gróf *Ráday* Gedeon Ő Exc. ja Torontál Vármegyében fekvő *Szanad* nevű jószágoknak örökös birtokát kérte Ő Felségétől, 's meg is nyerte, illendő árron.

Losontzról Aug. 20-dikán: — „Min-
ket itt a' Gyúladások szüntelen való rette-
gésben tartanak. Kevés idő alatt körülöt-
tünk Fülek, Pásztoha, Püspöki, Turó-
polya tsak nem egészfzen, Marokháza,
Pintz egy derék falú, egészfzen ki-égett.
Itt a' minap 11 ház égett meg, mely tűz
után tsak hamar kétszer találtak az ol'
fedelén el dugott kanótzot. Ezen Gyúla-
dásokat, részszerezént a' példa-nélkül való szá-
razságnak a' gondotlansággal együtt, rész-
szerezént a' Gyújtogatók' gonofzságának kell
tulajdonítani.“